

Układy cyfrowe - elementarz

Tomasz Słupiński

26.04.2016

Pracownia Fizyczna i Elektroniczna,
dla Inżynierii Nanostruktur oraz
Energetyki i Chemii Jądrowej

Pliki symulacji do wykładu dla programu **Logisim** (licencja GPL, dr Carl Burch) są
dostępne tutaj:

http://www.fuw.edu.pl/~tomslu/PFiE_2015L/

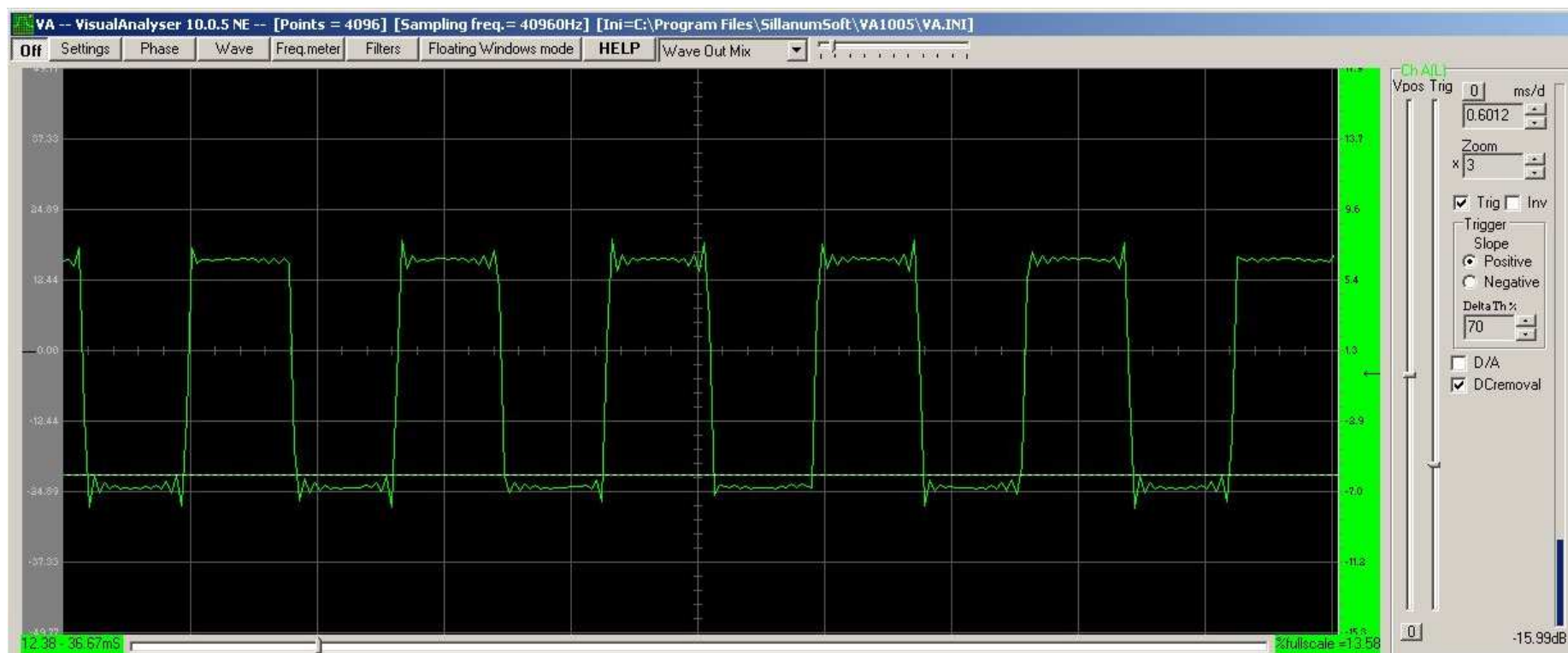
Plan

- **Elektronika cyfrowa vs analogowa**
 - bity, układy liczenia: dwójkowy, oktalny, heksadecymalny,
 - kod BCD
 - transmisja danych równoległa i szeregowo
 - algebra Boole'a - rachunek zdań, tożsamości logiczne, funkcje logiczne
- **Bramki logiczne – układy kombinacyjne**
 - reprezentacja układów logicznych, tabelki prawdy, zapis funkcyjny, układy bramek logicznych,
 - bramki NOT, OR, NOR, AND, NAND, XOR
 - rodzina bramek TTL i HC
- **Symulator układów logicznych *Logisim* i przykłady symulacji działania układów**
 - przykłady działania bramek
 - dekodery liczby dziesiętnej kodowanej binarnie w kodzie BCD
 - wyświetlacz numeryczny 7-segmentowy
 - półsumator, sumator

- Przykłady układów kombinacyjnych i zasady ich projektowania, symulator *Logisim*
- Układy sekwencyjne – przerzutniki
 - przerzutnik jako elementarny układ pamięciowy
 - przerzutniki typu T, D, J-K, S-R
 - wejścia asynchroniczne przerzutników
- Przykłady układów z przerzutnikami
 - licznik 4-bitowy
- Inne ważne układy cyfrowe (tylko wspomniane, bez szczegółów):
 - przetworniki analogowo-cyfrowy A/D i cyfrowo-analogowy D/A
 - rejestry
 - pamięć
 - ALU – jednostka arytmetyczno-logiczna mikroprocesora
 - układy wejścia – wyjścia mikroprocesora lub mikrokontrolera
- Omówienie makiety do ćwiczeń

Układy analogowe – napięcie przetwarzane przez układ analogowy może przyjmować dowolne wartości z pewnego przedziału np. wzmacniacz akustyczny, wzmacniacz pomiarowy, itp

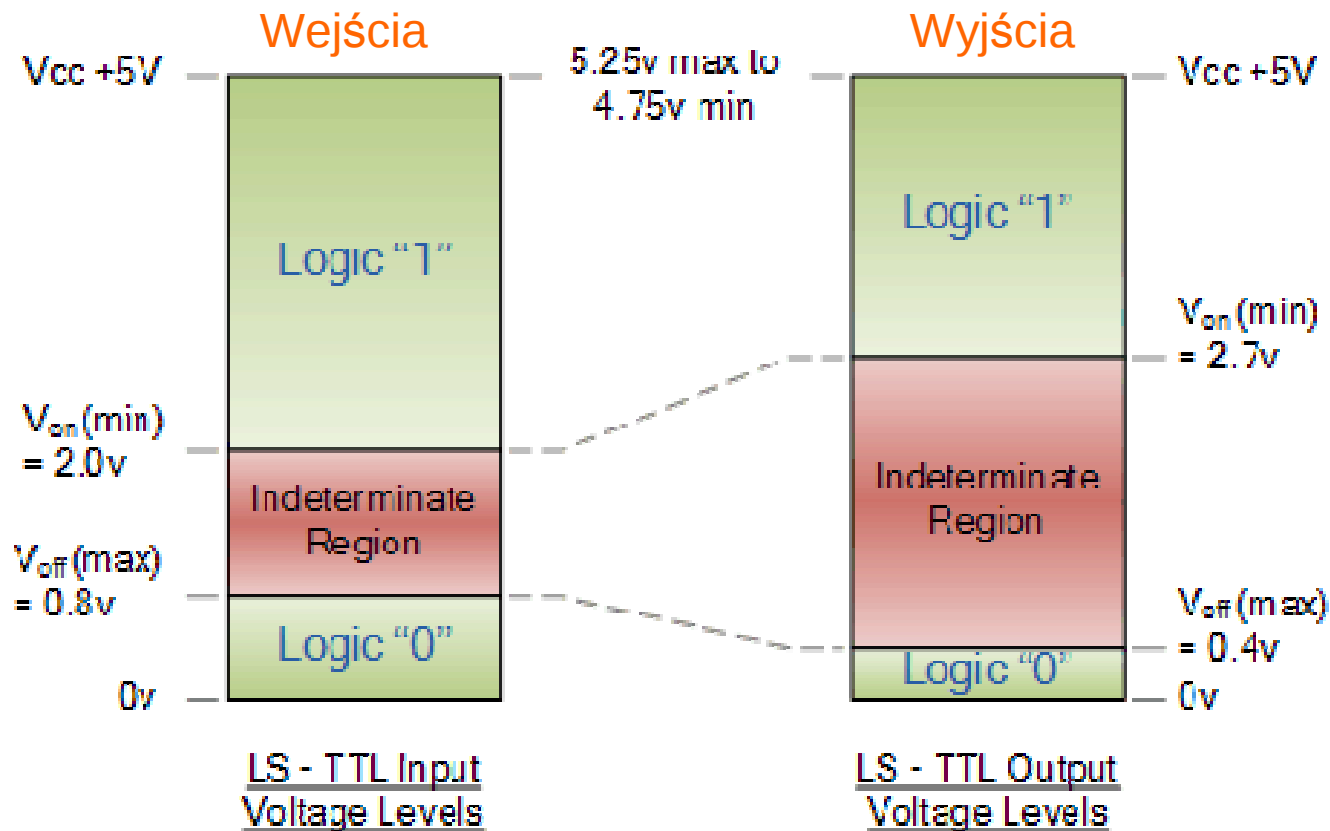
Układy cyfrowe – układ interpretuje napięcia jako jeden z dwu stanów 0 (niski L = Low) albo 1 (wysoki H = High) i przetwarza takie sygnały dwustanowe zgodnie z zasadami logiki matematycznej (algebry Boole'a) oraz dwójkowego układu liczenia

0 1 0 1 0 1 0 1 0 1 0 1

- przebieg prostokątny o stałej częstotliwości

Poziomy napięć odpowiadających stanom logicznym
0 (L=low) i 1 (H=high) dla rodziny układów **TTL / HC** (ozn. 74nnn)

stany TTL	„0”	U wejścia: 0 – 0.8 V	U wyjścia: 0 – 0.4 V
	„1”	U wejścia: 2 – 5 V	U wyjścia: 2.7 – 5 V

Wyjścia mają większy odstęp napięć dla stanów 0 i 1 niż wejścia aby zmniejszyć szanse błędu przy podłączaniu wyjść do wejść kolejnych układów

Sygnały analogowe vs. cyfrowe; dwójkowy układ liczenia, bity, bajty

przewód elektryczny

$U(t)$ - sygnał analogowy, np. 155 woltów

Sygnały cyfrowe:

Kod dwójkowy: $10011011_{(2)} = 1 \cdot 2^7 + 0 \cdot 2^6 + 0 \cdot 2^5 + 1 \cdot 2^4 + 1 \cdot 2^3 + 0 \cdot 2^2 + 1 \cdot 2^1 + 1 \cdot 2^0 = 155_{(10)}$

Przesyłanie wartości liczbowej 8-bitowej (transmisja **równoległa** 8-bitowa)

MSB – bit najbardziej
znaczący,
najstarszy

LSB – bit najmniej
znaczący,
najmłodszy

8 przewodów

2^7
 2^6
 2^5
 2^4
 2^3
 2^2
 2^1
 2^0

np.: 1
0
0
1
1
0
1
1

słowo 8-bitowe = bajt

Bity liczby dwójkowej można też przysyłać kolejno pojedynczym przewodem wg ustalonego standardu - transmisja **szeregowa** (np. USB – Universal Serial Bus)

Sygnały analogowe vs. cyfrowe

Sygnały cyfrowe
złożone z 0 i 1,
transmitowane 8-ma
liniami sygnałowymi

- Analizator stanów logicznych – jak wielokanałowy oscyloskop

Układ liczenia ósemkowy (oktalny)

$$10011011_{(2)} = 1 \cdot 2^7 + 0 \cdot 2^6 + 0 \cdot 2^5 + 1 \cdot 2^4 + 1 \cdot 2^3 + 0 \cdot 2^2 + 1 \cdot 2^1 + 1 \cdot 2^0 = 155_{(10)} = \\ = 233_{(8)} = (1 \cdot 2^7 + 0 \cdot 2^6) + (0 \cdot 2^5 + 1 \cdot 2^4 + 1 \cdot 2^3) + (0 \cdot 2^2 + 1 \cdot 2^1 + 1 \cdot 2^0)$$

Oktalnie: cyfry 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7

kolejne pozycje liczby oktalnej: $8^0 = 1$, $8^1 = 8$, $8^2 = 64$, $8^3 = 512$ itd.

Łatwe tłumaczenie liczb w systemie dwójkowym na system oktalny – trójki cyfr dwójkowych od prawej strony dają kolejne cyfry liczby oktalnej.

CYFRA	kod dwójkowy
0	0000
1	0001
2	0010
3	0011
4	0100
5	0101
6	0110
7	0111

Układ liczenia szesnastkowy (heksadecymalny)

cyfry 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, A, B, C, D, E, F

kolejne pozycje liczby heksadecymalnej: $16^0=1$, $16^1=16$, $16^2=256$,

np. $10Bh = 1 \cdot 16^2 + 0 \cdot 16^1 + 11 \cdot 16^0 = 267_{(10)}$ inny zapis: 0x10B

- takim kodem numerowane są np. [komórki pamięci komputerów](#)

LICZBA	CYFRA W KODZIE HEKSADECYMALNYM	ZAPIS DWÓJKOWY
A		2^3 2^2 2^1 2^0
0	0	0 0 0 0
1	1	0 0 0 1
2	2	0 0 1 0
3	3	0 0 1 1
4	4	0 1 0 0
5	5	0 1 0 1
6	6	0 1 1 0
7	7	0 1 1 1
8	8	1 0 0 0
9	9	1 0 0 1
10	A	1 0 1 0
11	B	1 0 1 1
12	C	1 1 0 0
13	D	1 1 0 1
14	E	1 1 1 0
15	F	1 1 1 1

Łatwe tłumaczenie zapisu dwójkowego na heksadecymalny $10011011_{(2)} = 9Bh$

- czwórki cyfr binarnych dają cyfry heksadecymalne.

Kod BCD – Binary Coded Decimal

Kod BCD – Binary Coded Decimal
(cyfry dziesiętne kodowane dwójkowo)

Kodowanie BCD polega na przesyłaniu
4 przewodami kolejnych cyfr liczby
dziesiętnej zakodowanych dwójkowo.

CYFRA	BCD
0	0000
1	0001
2	0010
3	0011
4	0100
5	0101
6	0110
7	0111
8	1000
9	1001

Np. $155_{(10)} = (\underset{1}{0001} \underset{5}{0101} \underset{5}{0101})_{BCD}$

Sygnały analogowe vs. cyfrowe

Sygnały cyfrowe:

- znacznie bardziej odporne na zakłócenia, znacznie mniej błędów
- można je łatwo przetwarzać wg różnych funkcji
- można w znaczny sposób zautomatyzować wykonywanie pomiarów, przetwarzanie wyników i wykorzystanie wyników do sterowania i kontroli
- dane w postaci cyfrowej można łatwo przechowywać (pamięć)

Układy cyfrowe są względnie tanie dzięki masowej produkcji standardowych uniwersalnych części składowych – [cyfrowych układów scalonych](#)

Pomiary fizyczne dotyczą zwykle sygnałów analogowych, sterowanie też zwykle wymaga sygnałów analogowych.

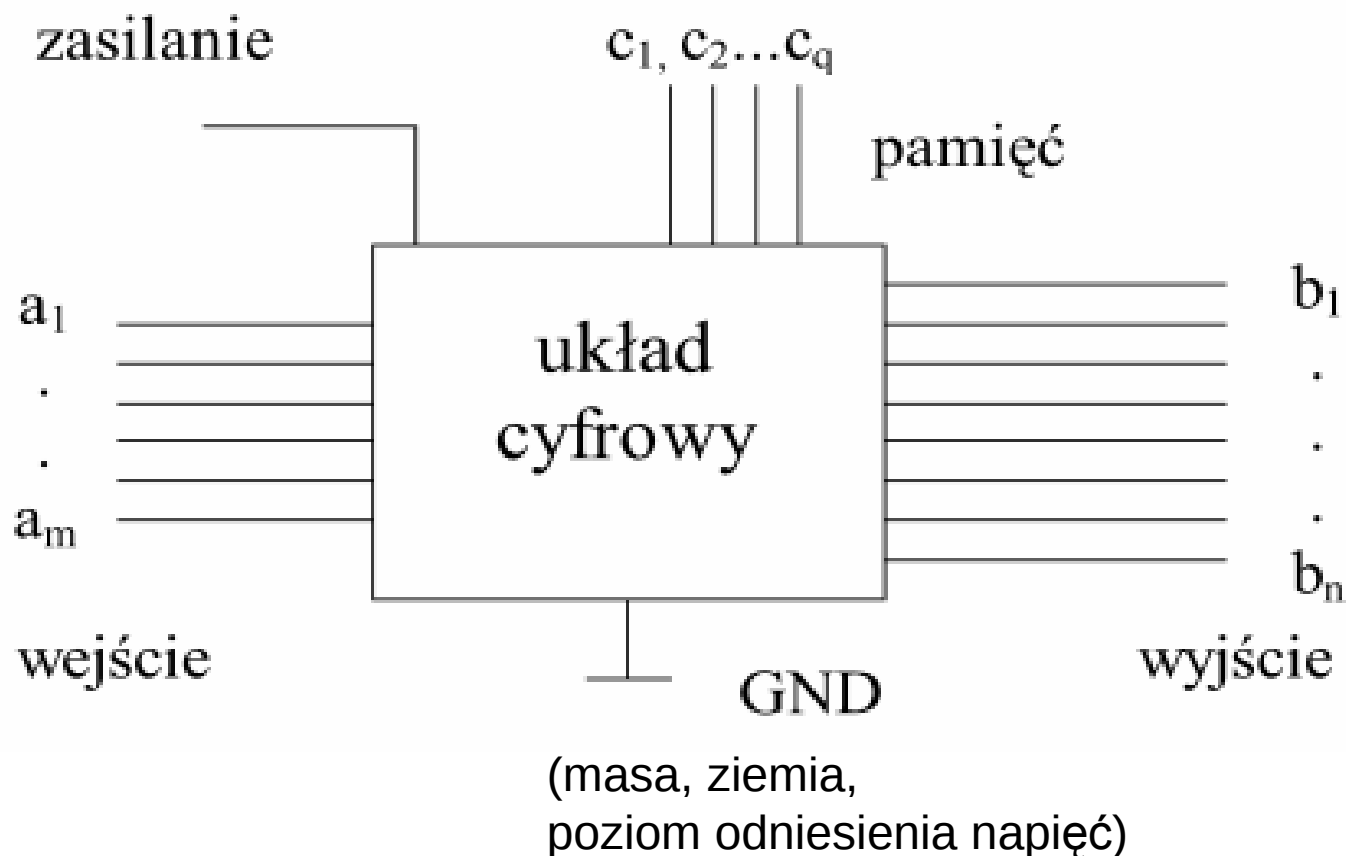
Do konwersji analogowo-cyfrowej wykorzystuje się specjalizowane układy scalone:

- przetworniki analogowo - cyfrowe (A/D - analog/digital)
- przetworniki cyfrowo – analogowe (D/A - digital/analog)

Przykłady urządzeń zawierających przetworników A/D i D/A:

- karta dźwiękowa w komputerze PC (A/D – wejścia karty, D/A – wyjścia karty)
- oscyloskop cyfrowy, miernik uniwersalny cyfrowy (A/D),
- generator funkcyjny cyfrowy (D/A)

Układy cyfrowe – do przetwarzania sygnałów cyfrowych

Układy cyfrowe – układ interpretuje napięcia jako jeden z dwu stanów

0 (niski L = Low) albo 1 (wysoki H = High)

i przetwarza takie sygnały dwustanowe zgodnie z zasadami **logiki matematycznej (algebry Boole'a)** oraz dwójkowego układu liczenia

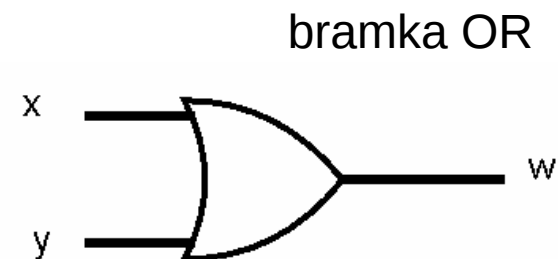
Podstawowe operacje logiczne, algebra Boole'a (= rachunek zdań)

- Aby wykonywać operacje matematyczne na liczbach dwójkowych wykorzystuje się, jako podstawowy element, operacje logiczne na pojedynczych bitach – przykłady będą dalej,
- Przyporządkowanie: 0 = stan L = False (fałsz)
 1 = stan H = True (prawda)
- Podstawowe działania (funkcje) logiczne:
suma logiczna (alternatywa): $x + y$ OR
iloczyn logiczny (koniunkcja): $x \cdot y$ AND
negacja: $\sim x = \bar{x}$ NOT
- Każdą operację logiczną można złożyć z tych podstawowych działań logicznych
- Układy cyfrowe są układami elektronicznymi wykonującymi funkcje logiczne i matematyczne w układzie dwójkowym

Podstawowe operacje logiczne – realizacje przez bramki cyfrowe

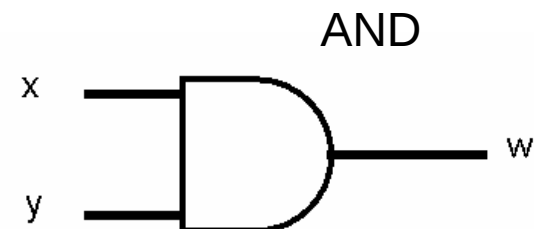
Suma logiczna
 $x + y$
alternatywa

x	y	$w = x + y$
0	0	0
1	0	1
0	1	1
1	1	1

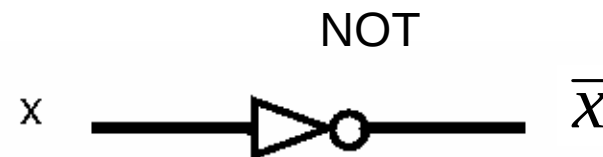
Iloczyn logiczny
 $x y$
koniunkcja

x	y	$w = xy$
0	0	0
1	0	0
0	1	0
1	1	1

Negacja $\bar{X}$

x	$\bar{X}$
0	1
1	0

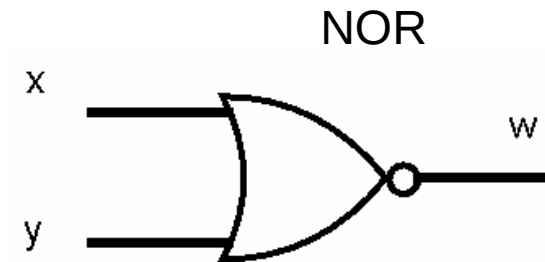
Inne użyteczne funkcje logiczne i ich bramki cyfrowe

Funkcja NOR

$$w = \overline{x + y} = \bar{x} \cdot \bar{y}$$

(zaprzeczona
alternatywa)

x	y	NOR
0	0	1
1	0	0
0	1	0
1	1	0

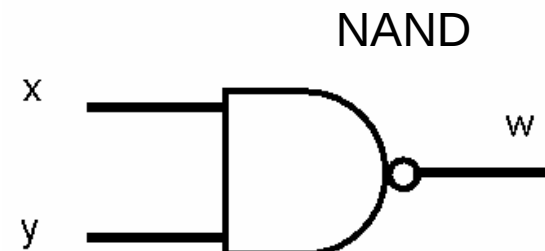

Funkcja NAND

$$w = \overline{xy} = \bar{x} + \bar{y}$$

(zaprzeczona
koniunkcja)

x	y	NAND
0	0	1
1	0	1
0	1	1
1	1	0

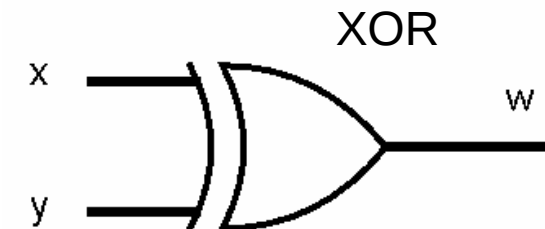

Exclusive OR = XOR

$$w = \bar{x}y + x\bar{y}$$

(alternatywa
wykluczająca)

x	y	XOR
0	0	0
1	0	1
0	1	1
1	1	0

Tożsamości rachunku zdań = algebry Boole'a

$$x + y = y + x$$

- Suma logiczna, alternatywa

$$xy = yx$$

- Iloczyn logiczny, koniunkcja

$$x(y + z) = xy + xz$$

- Rozdzielność koniunkcji

$$x + yz = (x + y)(x + z)$$

- Rozdzielność alternatywy !!!

$$x + \bar{x} = 1$$

$$x \cdot \bar{x} = 0$$

=

$$\bar{\bar{x}} = x$$

- Podwójna negacja

$$\overline{x + y} = \bar{x} \cdot \bar{y}$$

- Prawa de Morgana

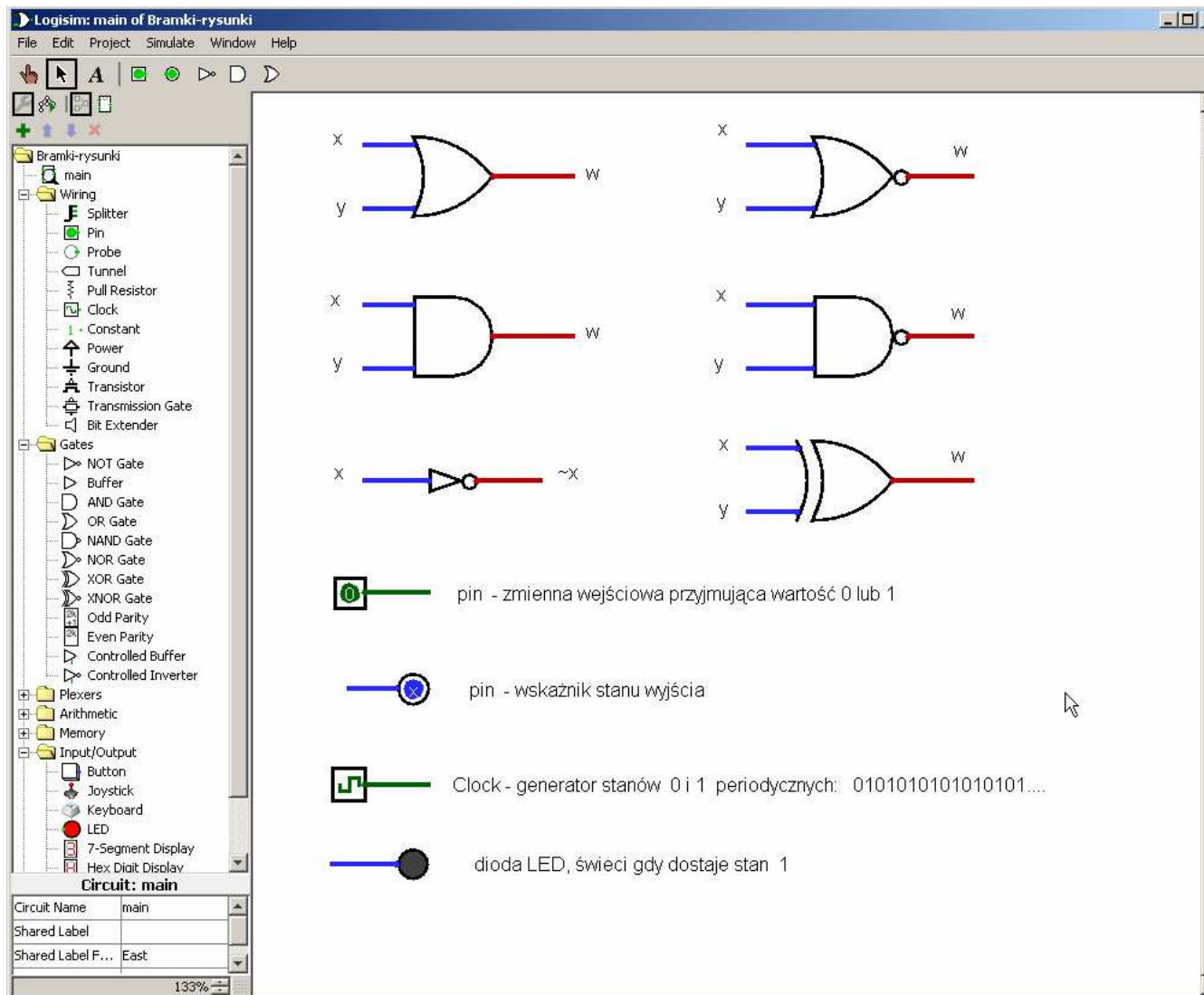
$$\overline{x \cdot y} = \bar{x} + \bar{y}$$

Własność funkcji logicznych

- Wszystkie funkcje logiczne, nawet najbardziej skomplikowane, daje się zrealizować z podstawowych funkcji logicznych, np:
 - 1) tylko z AND oraz NOT
 - 2) tylko z NAND
 - 3) tylko z NOR
 - 4) tylko z XOR oraz AND

Aby to udowodnić należy wykazać, że z danego zestawu da się złożyć pozostałe podstawowe funkcje logiczne.

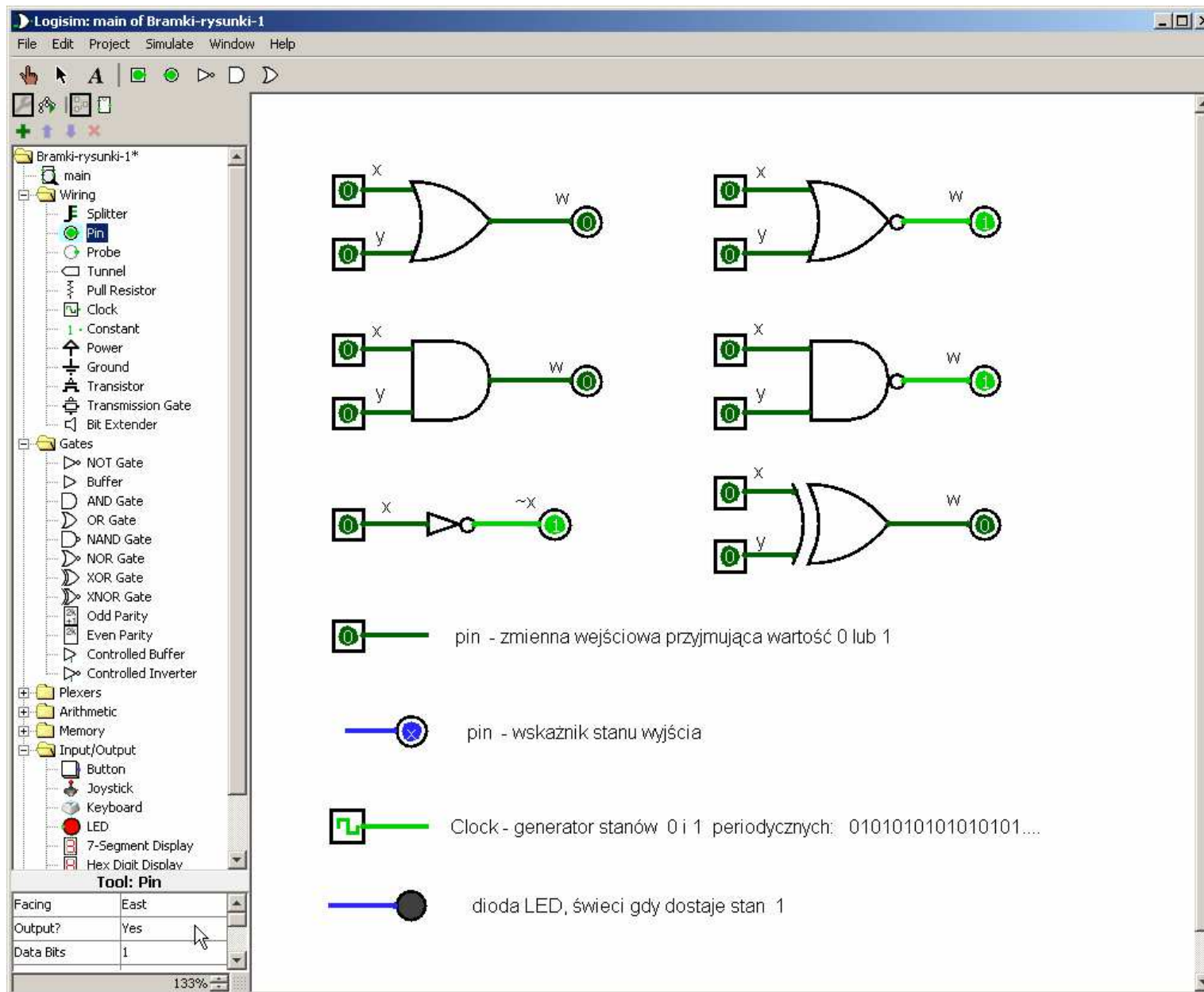
Jak to pracuje – symulator układów logicznych *Logisim*

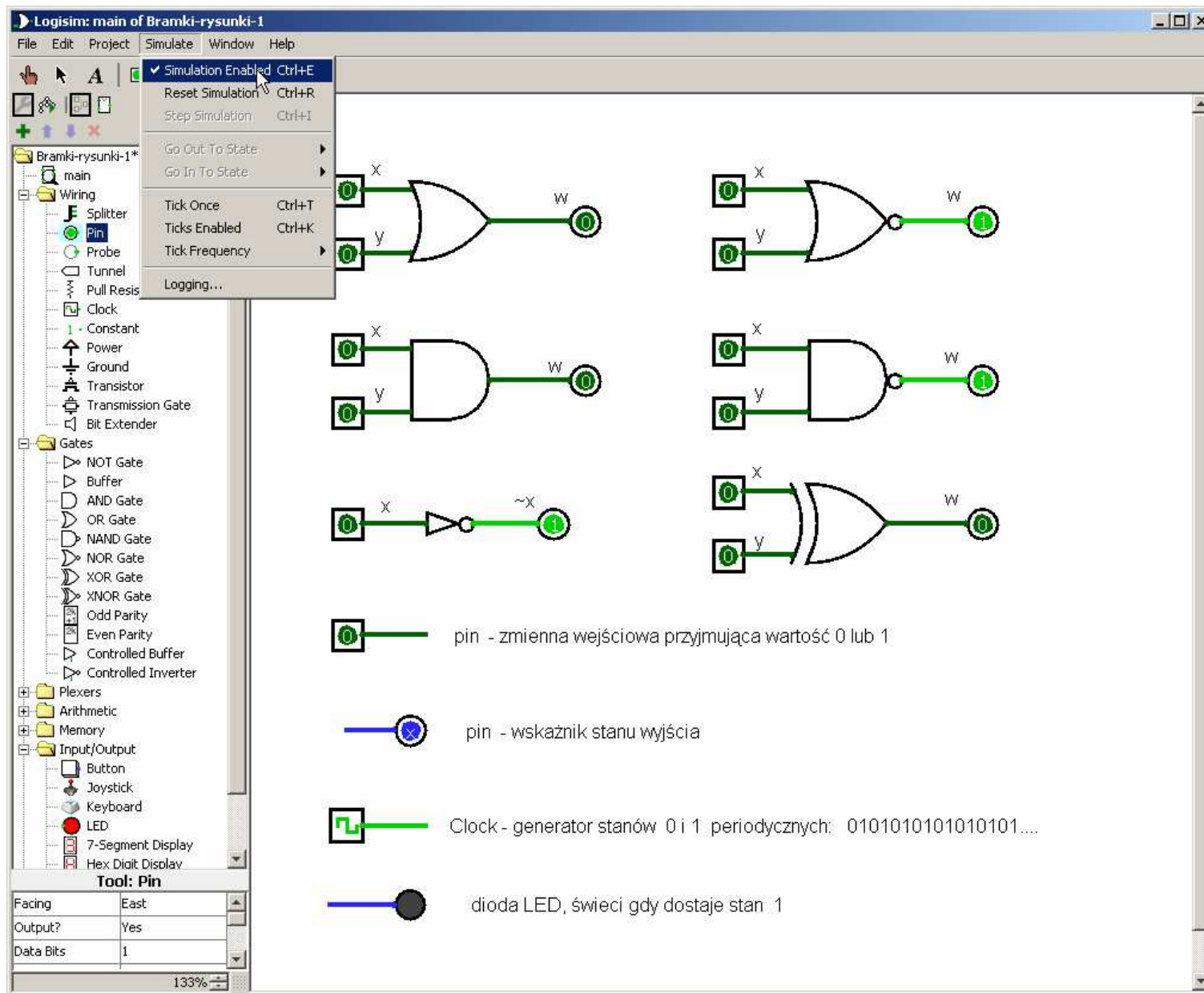
<http://www.cburch.com/logisim/> - program na licencji GPL (free !!!)

wymaga zainstalowania Java RE ver. 5 lub późniejszej (np. dla WinXP plik: jre-7u55-windows-i586.exe)

Java RE do pobrania np. stąd: <https://www.java.com/pl/download/>

Plik przykładu w programie Logisim: [p0_Bramki-rysunki-1.circ](#)

- uruchomienie modu symulacji z menu Simulation → Simulation Enabled,
- stany zmiennych wejściowych (Pin → Output? No) zmienia się wskaźnikiem „rączka”

Przykłady

1. Sprawdzić tabelki prawdy dla podstawowych bramek

pliki symulacji Logisim: [p0_Bramki-rysunki-1.circ](#) , [p1_OR_AND_NAND_NOR.circ](#)

2. Zbudować układ cyfrowy realizujący sumę logiczną $x + y$ używając wyłącznie bramek NAND, sprawdzić rezultat tabelką prawdy i przez porównanie wyniku z bramką OR

- należy skorzystać z prawa de Morgana

plik symulacji: [p1c_Suma_NAND-1.circ](#)

$$x + y = \overline{\overline{x + y}} = \overline{\overline{x} \cdot \overline{y}}$$

3. Zbudować dekodery („wykrywacz”) liczby 7, (potem także 7 i 9) spośród liczb 4-bitowych

pliki symulacji: [p2_Dekoder_liczby-7.circ](#) , [p2b_Dekoder_7-9_BCD.circ](#)

4. Zbudować układ cyfrowy obsługujący 7-segmentowy wyświetlacz jednej cyfry dziesiętnej kodowanej BCD, czyli wyświetlający cyfrę dziesiętną z jej kodu BCD - nieco trudne zadanie !

pliki symulacji: [p3_7-segment-display_1.circ](#) , [p3a_7-segment-display_2_caly-uklad-2.circ](#)

5. Zbudować układ sumujący dwie liczby 3 lub 4 bitowe - także nieco trudne zadanie !

pliki symulacji: [p4_Sumator-3-bitowy.circ](#) , [p4a_Sumator-4-bitowy.circ](#)

ad Przykład 3:

CYFRA	BCD
0	0000
1	0001
2	0010
3	0011
4	0100
5	0101
6	0110
7	0111
8	1000
9	1001

Funkcja ma wykrywać liczby 7 i 9, czyli ma dawać w wyniku wartość 1 wtedy i tylko wtedy, gdy 4 bity na wejściu tej funkcji, czyli 4 bity DCBA przedstawiające liczbę dziesiętną 0...15 w kodzie BCD, kodują cyfrę 7 lub cyfrę 9.

Fragment **tabelki prawdy** (wypisać całość !)

	wejścia D C B A	wyjście w
7	0 1 1 1	1
9	1 0 0 1	1

Szukana funkcja:

$$w = \overline{D}CBA + D\overline{C}\overline{B}A = (\overline{D}CB + D\overline{C}\overline{B})A$$

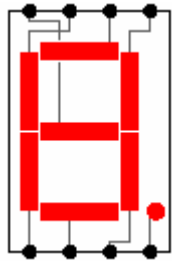
Funkcję tę wypisuje się jako sumę składników będących iloczynem wejść lub zaprzeczeń wejść w taki sposób, aby każdy iloczyn dawał wartość $w=1$ dla pożądanых wartości wejść. Z własności koniunkcji wynika, że dla innych wartości wejść będzie $w=0$. Funkcję następnie należy **zminimalizować (uproszczyć)** korzystając z tożsamości rachunku zdań – algebry Boola – lub z ich graficznego przedstawienia – tablic (map) Karnaugh'a.

- Najłatwiej zrealizować tę funkcję korzystając m.in. z 3-wejściowych bramek AND

Zadanie domowe: jak ją zrealizować korzystając wyłącznie z bramek 2-wejściowych?

ad Przykład 4:

w5w8

w1 w4

- wyświetlacz 7-segmentowy (ósmie pole to kropka dziesiętna)

Chcemy sterować nim, tzn. wyświetlać cyfry dziesiętne kodowane jako 4 bity kodu BCD (przykład zrealizowano dla cyfr szesnastkowych).

Wyjścia: w1, w2, ...w8 - kolejne pola świecące wyświetlacza, czyli poszukujemy 8 tych funkcji

(pole wyświetlacza świeci, gdy dostaje stan 1, gaśnie gdy stan 0)

Wejścia: D C B A - 4 bity kodu BCD

Tabela prawdy 8 funkcji

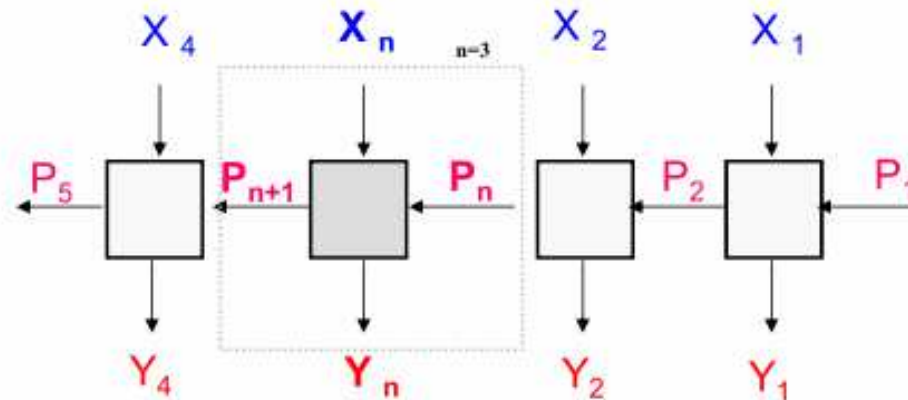
w1..w8 wypełniona na podstawie rozpoznania, które pola wyświetlacza świecą dla kolejnych cyfr szesnastkowych 0, 1, ...9,A,...,F

Logisim pozwala na podstawie tabelki prawdy wyznaczyć funkcje i zaproponować układ bramek !!!

cyfra	D	C	B	A	w1	w2	w3	w4	w5	w6	w7	w8
0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	1	1	1
1	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	1
2	0	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1	1
3	0	0	1	1	0	1	1	0	1	0	1	1
4	0	1	0	0	0	0	1	0	1	1	0	1
5	0	1	0	1	0	1	1	0	1	1	1	0
6	0	1	1	0	1	1	1	0	1	1	1	0
7	0	1	1	1	0	0	1	0	0	0	1	1
8	1	0	0	0	1	1	1	0	1	1	1	1
9	1	0	0	1	0	1	1	0	1	1	1	1
A	1	0	0	1	1	0	1	0	1	1	1	1
B	1	0	0	1	1	1	1	0	1	1	0	0
C	1	0	0	1	1	1	0	0	0	1	1	0
D	1	0	0	1	1	1	1	0	1	0	0	1
E	1	0	0	1	1	1	0	0	1	1	1	0
F	1	0	0	1	1	0	0	0	1	1	1	0

ad. Przykład 5 Półsumator, sumator (sumowanie liczb dwójkowych)

Układy arytmetyczne (układy iteracyjne)

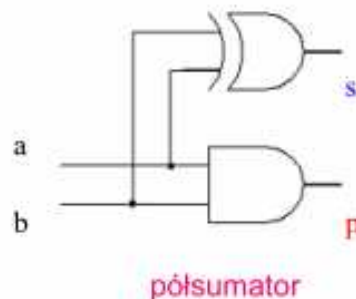
Słowo logiczne: liczba zapisana w danym **kodzie binarnym**.

Na przykład: słowo **(1011)** = liczba **11** = $1 \cdot 2^3 + 0 \cdot 2^2 + 1 \cdot 2^1 + 1 \cdot 2^0$

Układy cyfrowe → operacje arytmetyczne na liczbach (słowach logicznych)

Półsumator - układ dodający dwie liczby jednobitowe **a** i **b**

Wynik: liczba dwubitowa - suma **s** i przeniesienie **p**

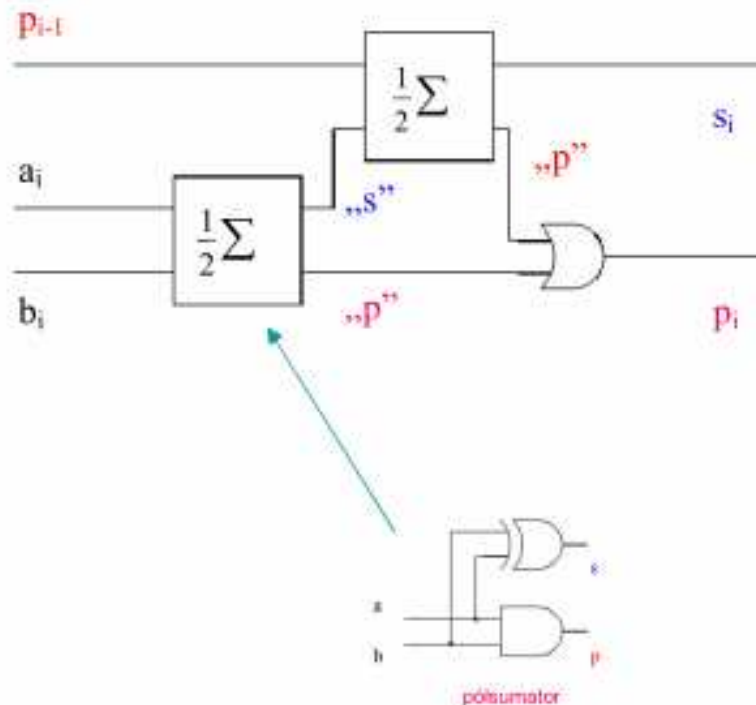
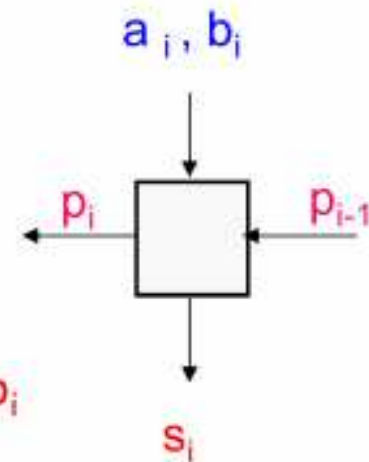
s - funkcja EXOR
p - funkcja AND

a	b	s	p
0	0	0	0
1	0	1	0
0	1	1	0
1	1	0	1

Sumator jednobitowy

Układ iteracyjny:

- sumowanie a_i i b_i na i -tej pozycji
- uwzględnia przeniesienie z pozycji p_{i-1}
- generuje sumę s_i i przeniesienie na pozycję następną p_i

a_i	b_i	p_{i-1}	s_i	p_i
0	0	0	0	0
1	0	0	1	0
0	1	0	1	0
0	0	1	1	0
1	1	0	0	1
0	1	1	0	1
1	0	1	0	1
1	1	1	1	1

Realizacje w układach scalonych serii TTL lub HC

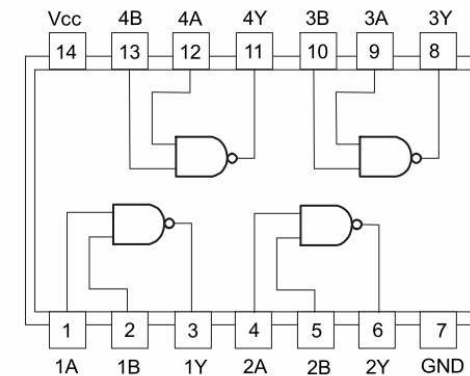

QUADRUPLE 2-INPUT POSITIVE-NAND GATES

7400

positive logic

$$Y = \overline{AB}$$

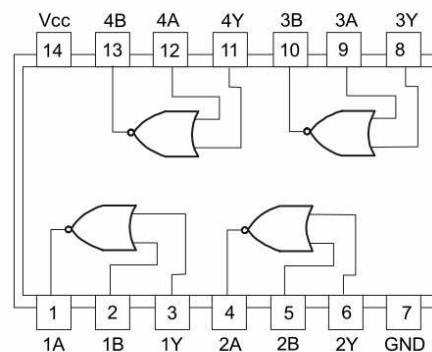

QUADRUPLE 2-INPUT POSITIVE-NOR GATES

7402

positive logic

$$Y = \overline{A+B}$$

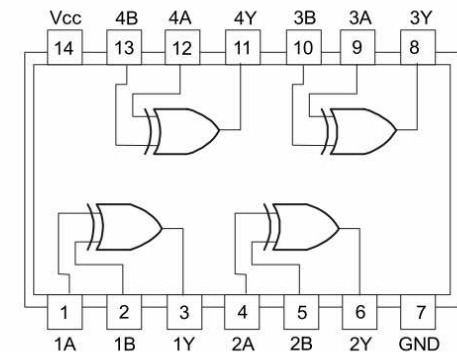

QUADRUPLE 2-INPUT EXCLUSIVE-OR GATES

7486 $Y = A \oplus B = \overline{A}B + A\overline{B}$

FUNCTION TABLE

INPUTS		OUTPUT
A	B	Y
L	L	L
L	H	H
H	L	H
H	H	L

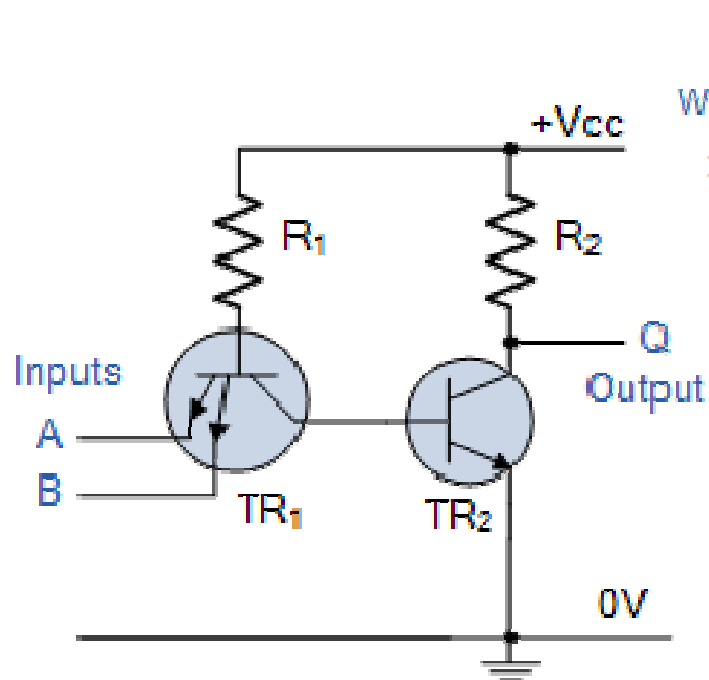
Zasilanie układów scalonych TTL / HC: $V_{cc} = +5V$, $GND = 0V$

Zasady budowania układów cyfrowych z bramek TTL lub HC

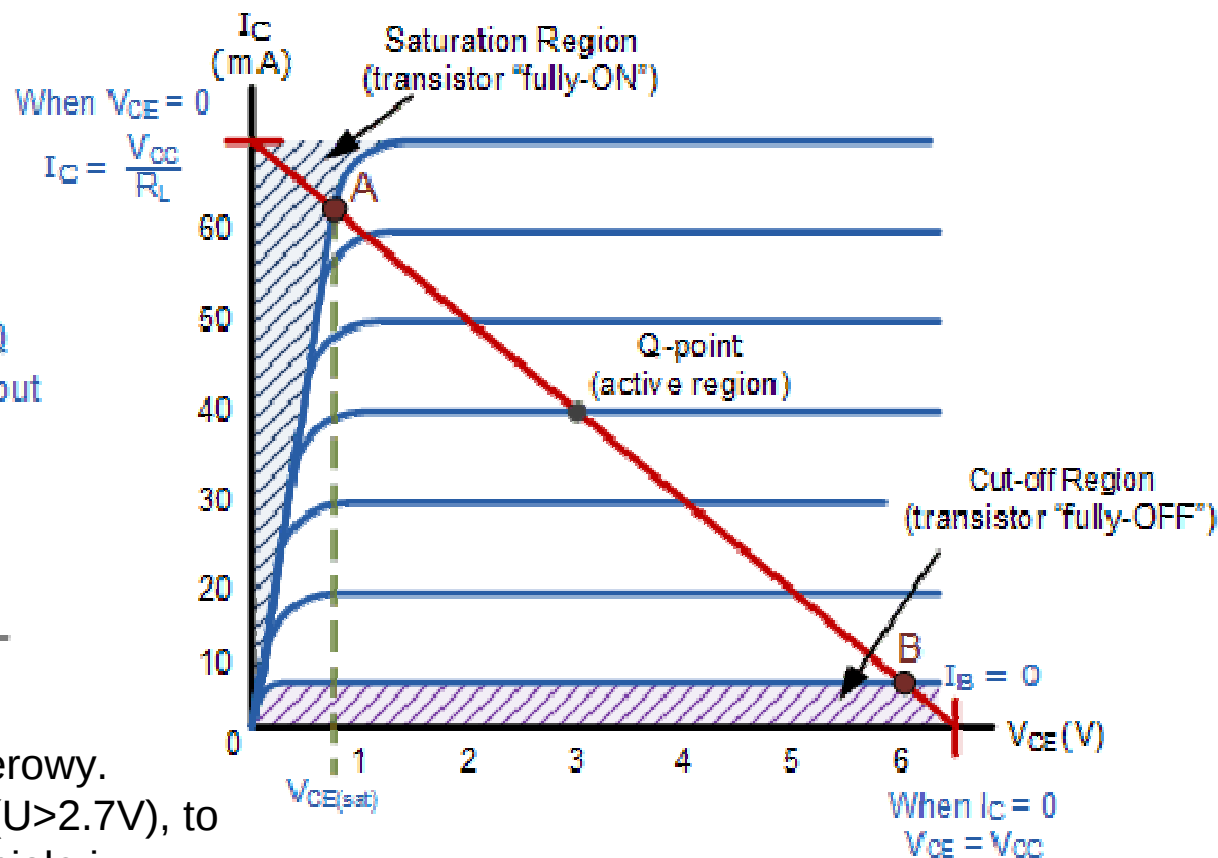
TTL = Transistor – Transistor Logic

- Układy scalone TTL i HC są zasilane napięciem 5V +/- 0.25V
- Logicznemu zeru odpowiada napięcie 0 - 0.4V (0 – 0.8V dla wejść)
- Logicznej jedynce odpowiada napięcie 2.7 – 5V (2 – 5V dla wejść)
- Niepodłączone wejście bramki przyjmuje samoistnie stan 1 (tylko dla TTL)
- W układach serii HC niepodłączone wejścia mogą przyjmować stany nieokreślone – WNIOSEK: **nie można** zostawiać wejść z niezdefiniowanymi stanami (stany wszystkich wejść należy definiować przez odpowiednie połączenie do masy, napięcia zasilania 5V lub odpowiednich wyjść)
- Nie wolno łączyć ze sobą wyjść bramek – możliwe uszkodzenie układu !!!
- Średni czas przenoszenia sygnału przez bramkę TTL wynosi 1-30 ns
- Przed przyłączeniem napięć (zasilacz, generator) do układu należy upewnić się, że wartości tych napięć są zgodne ze standardem TTL / HC (max 5V) !!!

Jak są zbudowane układy TTL – na przykładzie 2-wejściowej bramki NAND (schemat uproszczony)

Na wejściu jest tranzystor 2-emiterowy. Jeśli wejścia A i B w stanach "1" ($U > 2.7V$), to Baza TR1 jest na wysokim potencjale i złącze BC TR1 przewodzi prąd otwierając TR2, czyli wyjście $Q = "0"$. Jeśli choć jedno z wejść A lub B jest w stanie "0", to Baza TR1 jest na niskim potencjale (złącze EB w stanie przewodzenia), więc przez Colector TR1 nie płynie prąd i TR2 EC nie przewodzi, czyli $Q = "1"$.

Tranzystory bipolarne wykorzystane jako przyrządy przełączające, pracujące albo w stanie odcięcia (cut-off), albo w stanie nasycenia = otwarcia (fully-ON)

Produkowane obecnie rodziny układów cyfrowych

dominują tranzystory CMOS (unipolarne): niższe napięcia zasilania, mniejsze moce, większe częstotliwości pracy, prostsza produkcja

PRODUCT LIFE CYCLE

z firmy Texas Instruments,

<http://logic.ti.com>

Realizacje układów logicznych w technologii CMOS (poprzez tranzystory unipolarne MOS z kanałem typu n lub p) serii HC / HCT
 - Complementary Metal-Oxide Semiconductor

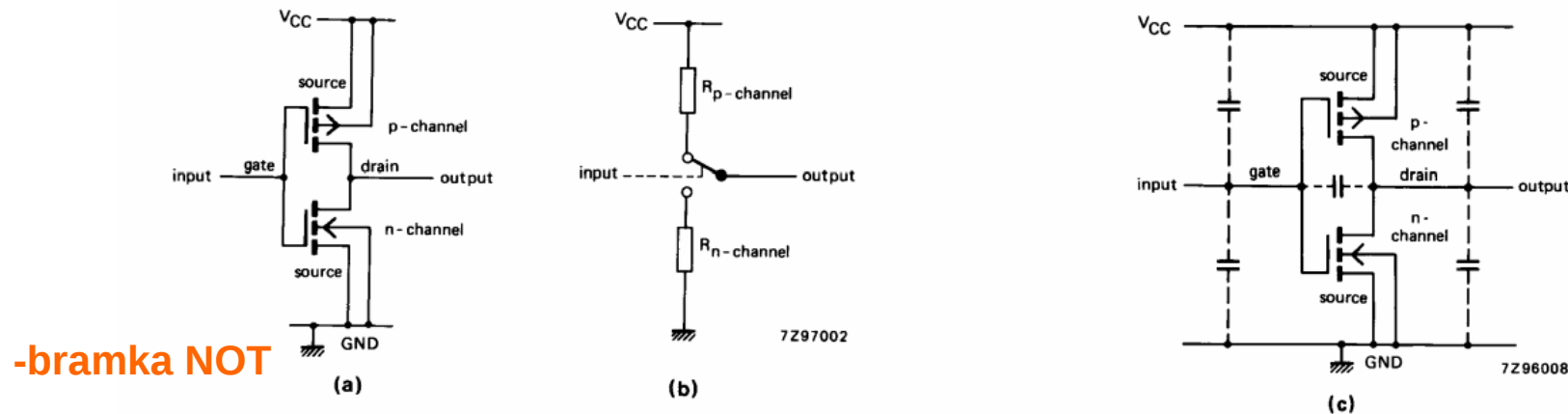

Fig.3 (a) Basic CMOS inverter; (b) electrical equivalent; (c) parasitic capacitances in a CMOS inverter.

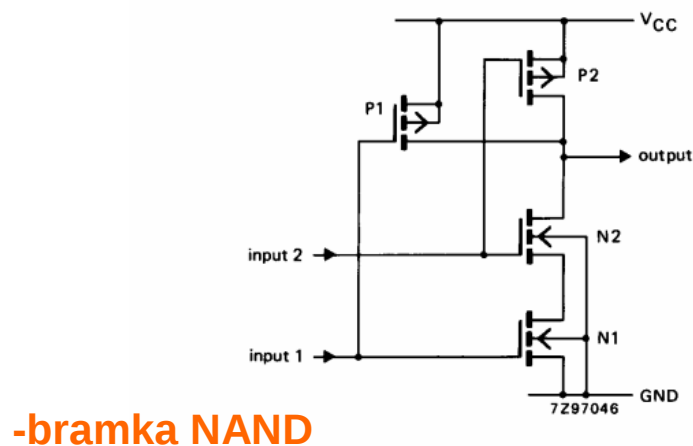

Fig.47 Unbuffered NAND gate.

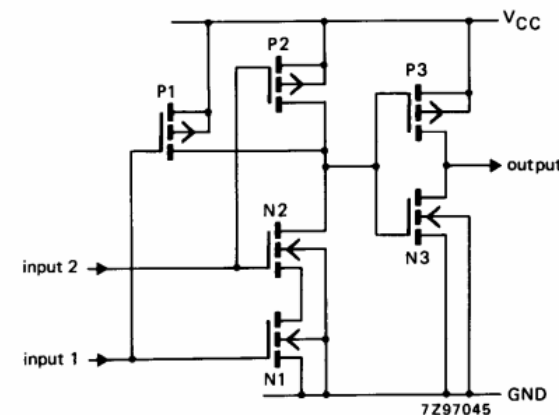

Fig.46 The minimum number of stages for a buffered device is two. This 2-stage example is an AND function.

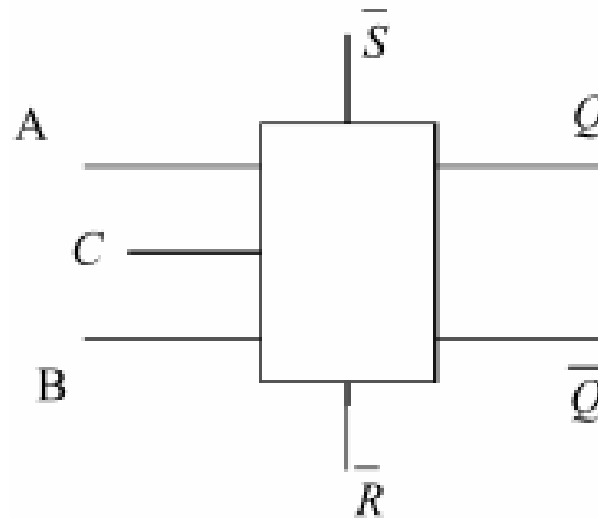
Układy sekwencyjne - przerzutniki

- Bramki logiczne – przykłady **układów kombinacyjnych**, dla których stan wyjść w danej chwili zależy tylko od stanu wejść **w tej samej chwili**
- **Układy sekwencyjne** – stan wyjść zależy od stanu wejść w chwili **taktów zegara**, także może zależeć od stanu wyjść w poprzednich chwilach.

Ustalenie stanu wyjść następuje w chwili taktu zegara.

Takt zegara to zmiana stanu wejścia zegarowego CLK z 0 na 1

Przerzutniki (ang. flip-flop) – najprostsze układy **pamiętające** swój stan

A, B – wejścia danych (0 lub 1)

C= CLK clock - wejście synchronizacyjne (zegarowe)

Q – wyjście,

$\sim Q$ – zanegowany stan wyjścia Q

R, S – wejścia asynchroniczne (wymuszają **natychmiastową** zmianę stanu Q)

Reset (wymusza $Q=0$), Set (wymusza $Q=1$)

Przy nieaktywnych wejściach asynchronicznych stan wyjścia Q jest ustalany w chwili taktu zegara CLK (takt zegara to zmiana stanu CLK z 0 na 1).

Miedzy taktami zegara przerzutnik **pamięta** swój stan – wyjście Q nie zmienia się niezależnie od stanów wejść A i B.

Przerzutniki T, D, J-K, S-R

n - kolejne takty zegara, tzn. zmiany stanu wejścia CLK z 0 na 1

T	Q_{n+1}
0	Q_n
1	$\sim Q_n$

- Przy każdym takcie zegara przerzutnik T zmienia wartość Q na przeciwną jeśli T=1, lub pozostawia niezmienną jeśli T=0.

D	Q_{n+1}
0	0
1	1

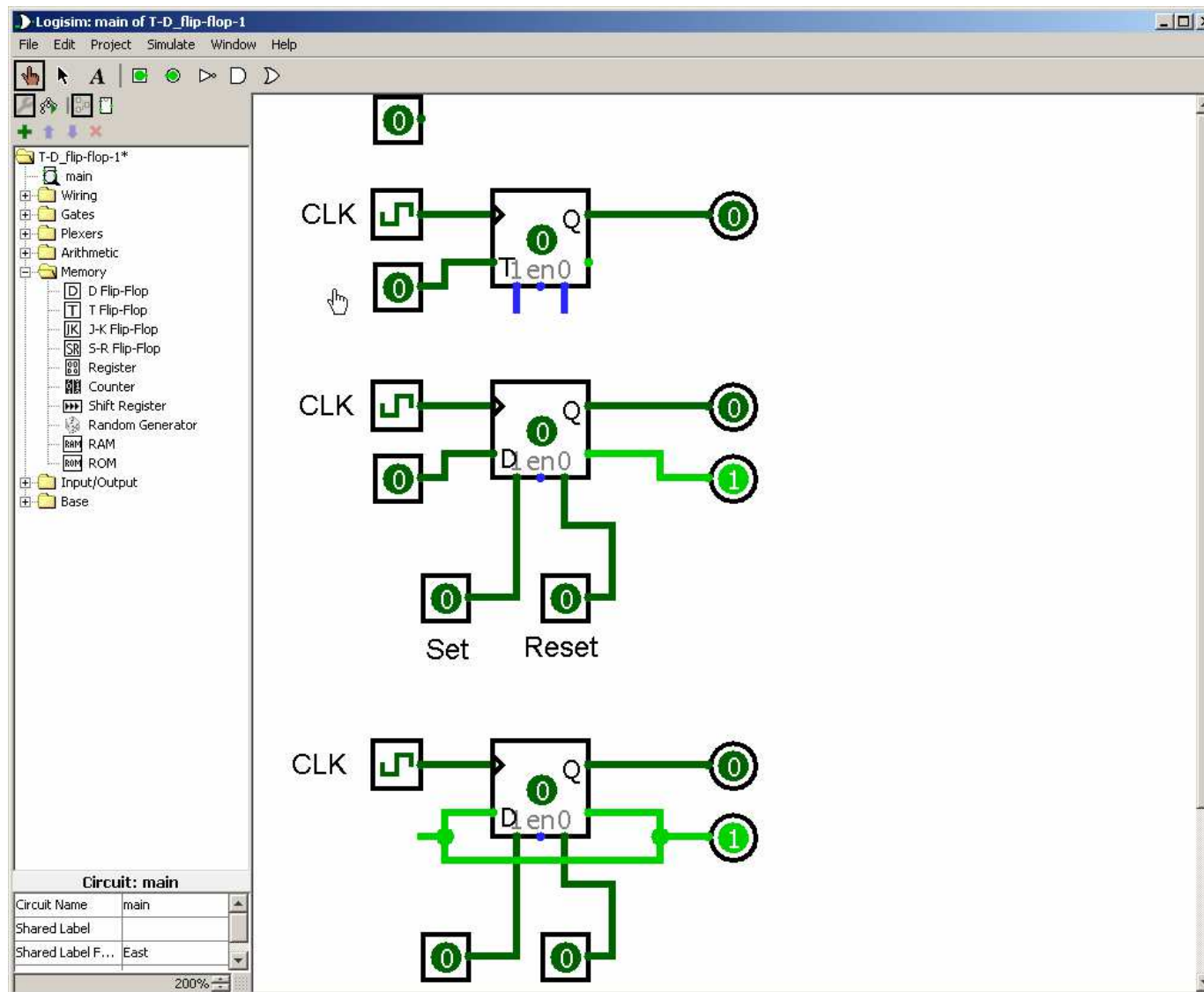
- Przy każdym takcie zegara przerzutnik D ustala wartość Q równą wartości wejścia D

J	K	Q_{n+1}
0	0	Q_n
0	1	0
1	0	1
1	1	$\sim Q_n$

S	R	Q_{n+1}
0	0	Q_n
0	1	0
1	0	1
1	1	???

Pliki symulacji: [p5_przerzutniki-T-D.circ](#), [p5a_T-D_flip-flop-1.circ](#)

Jak to pracuje – symulator *Logisim*

Plik symulacji: [p5a_T-D_flip-flop-1.circ](#)

Realizacje w układach scalonych serii TTL

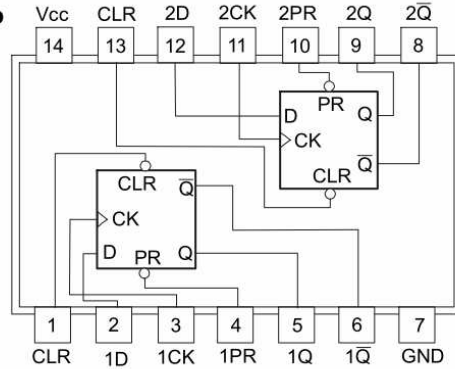
DUAL D-TYPE POSITIVE-EDGE-TRIGGERED FLIP-FLOPS WITH PRESET AND CLEAR

7474

FUNCTION TABLE

INPUTS				OUTPUTS	
PRESET	CLEAR	CLOCK	D	Q	$\sim Q$
L	H	X	X	H	L
H	L	X	X	L	H
L	L	X	X	H*	H*
H	H	$\uparrow$	H	H	L
H	H	$\uparrow$	L	L	H
H	H	L	X	Q ₀	$\sim Q_0$

* This configuration is nonstable

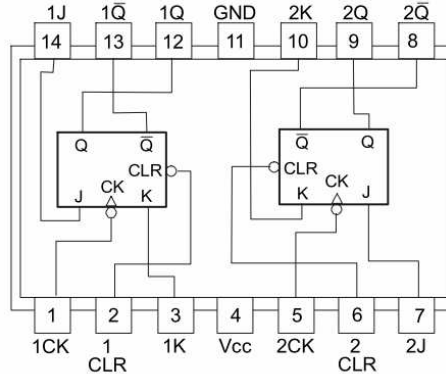

DUAL J-K FLIP-FLOPS WITH CLEAR

7473

FUNCTION TABLE

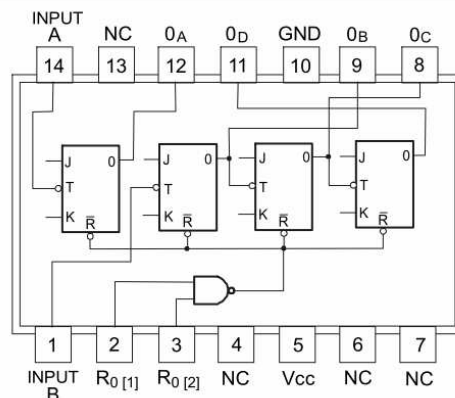
INPUTS				OUTPUTS	
CLEAR	CLOCK	J	K	Q	$\sim Q$
L	X	X	X	L	H
H	$\uparrow$	L	L	Q ₀	$\sim Q_0$
H	$\uparrow$	H	L	H	L
H	$\uparrow$	L	H	L	H
H	$\uparrow$	H	H	TOGGLE	TOGGLE

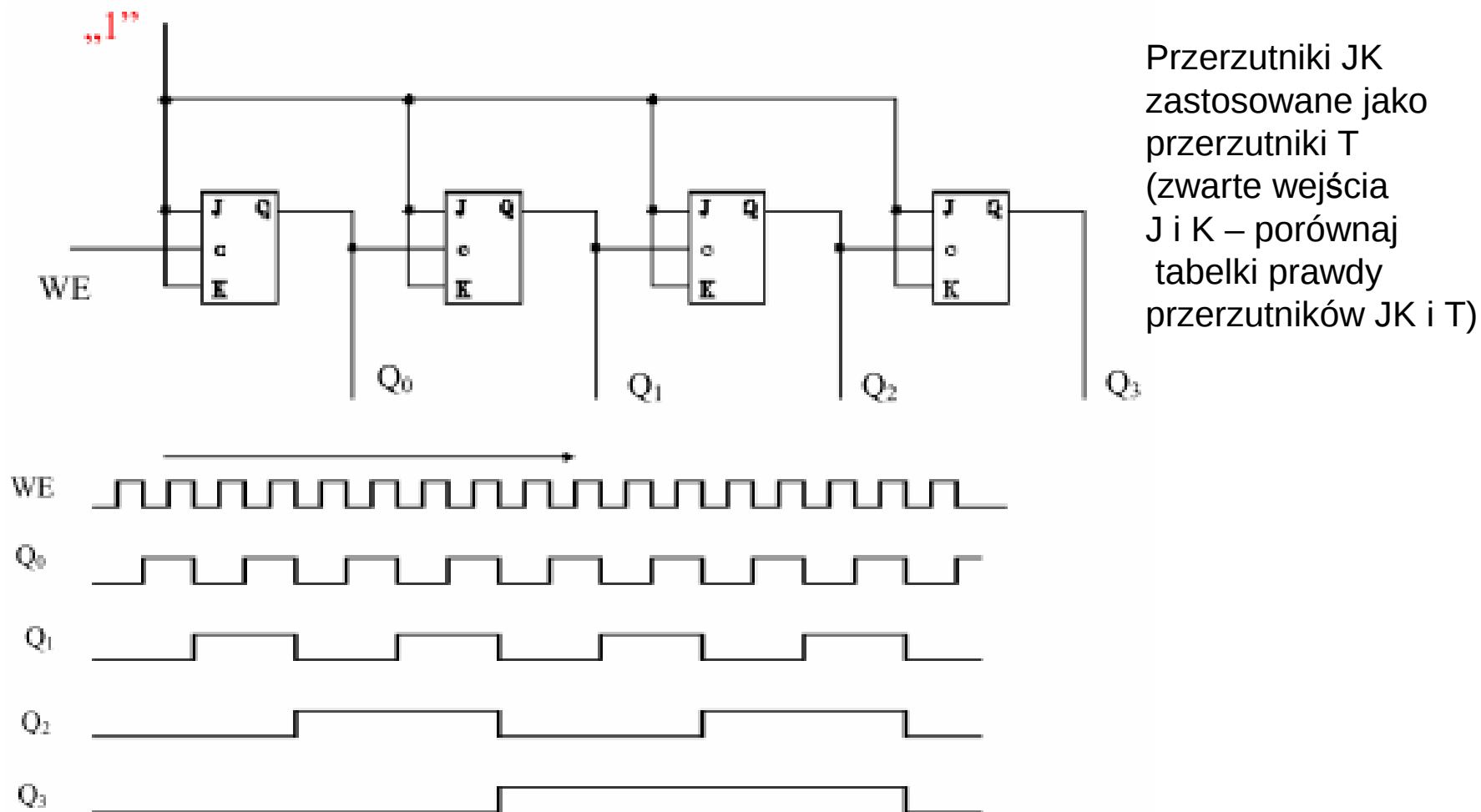
4-BIT BINARY COUNTERS

7493

DIVIDE-BY-TWO AND DIVIDE-BY-EIGHT

Licznik 4-bitowy („przelicznik” – daje kolejne liczby 4-bitowe, zlicza impulsy zegara)

Pliki symulacji: [p6_Licznik-4-przerzutniki-T.circ](#) , [p6a_licznik_4-bit_4xD-flip-flop_v2.circ](#)

... w kierunku mikroprocesorów

- **ALU** – arithmetic-logic unit (jednostka arytmetyczno-logiczna), **sumator** to najprostszy element ALU, ALU może wykonywać różne operacje na dwu argumentach: dodawanie, odejmowanie, negowanie, przesuwanie bitów, mnożenie, porównywanie, przesyłanie do pamięci, itp.
Operacje wykonywane przez ALU są sterowane komendami języka maszynowego zakodowanymi jako słowa np. 8-bitowe, 16-bitowe, Łatwiejsze niż język maszynowy do zapamiętania przez programistę komendy noszą nazwę języka **Assembler**.
- **Rejestr** – np. 8-bitowy analog **przerzutnika D**, służy do przechowywania słów bitowych. W mikroprocesorach są rejestry danych dla ALU i rejestry komend do wykonania przez ALU.
- **Pamięć** – można o niej myśleć jako o macierzy przerzutników mających swoje adresy numerujące komórki pamięci
- **Układy wejścia – wyjścia** - transmisja (przeważnie równoległa) danych zewnętrznych (do lub z mikroprocesora)

Schemat blokowy pierwszego mikroprocesora 4004, Intel, r. 1971

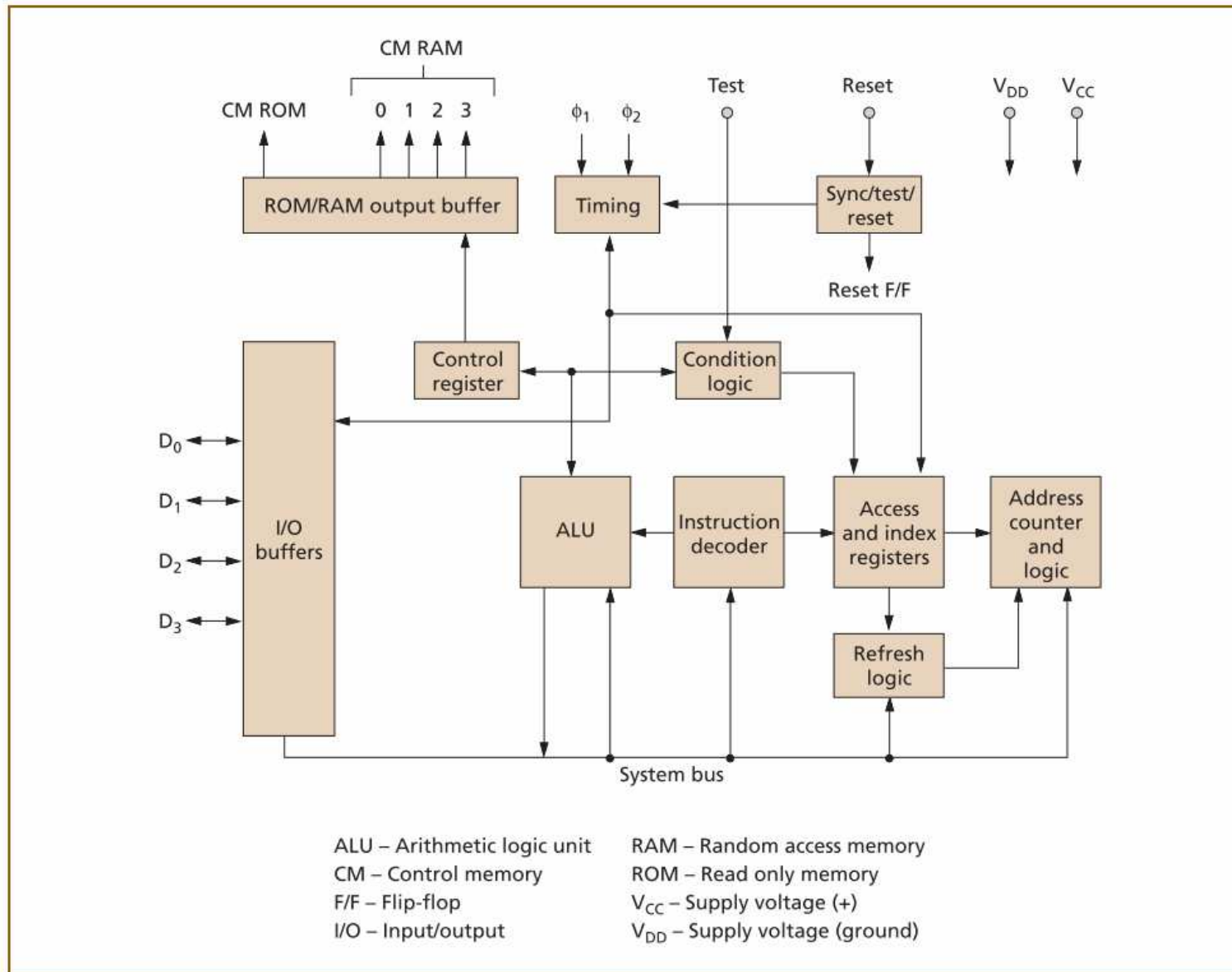
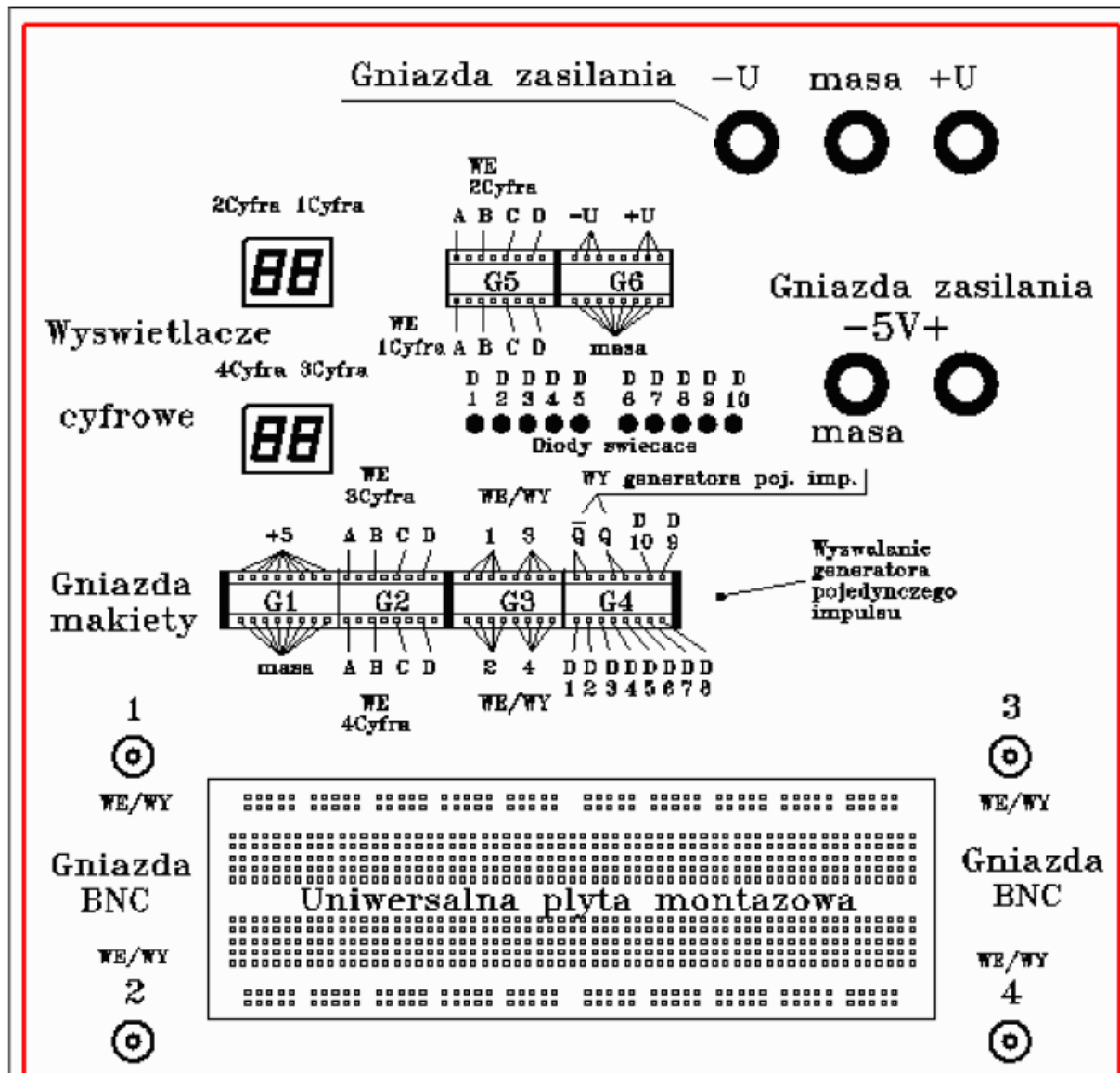

Figure 2.
Block diagram of the 4004.

"The History of the Microprocessor"
 Michael R. Betker, John S. Fernando, and Shaun P. Whalen
 Bell System Techn. Journal, Autumn 1977, str. 29-56

Makieta do ćwiczenia dot. układów cyfrowych - praca bez lutowania

Zasada efektywnej pracy:
złożone układy należy
montować i uruchamiać
etapami, czyli sprawdzać
poprawność działania
kolejnych niewielkich części.

Jako próbnik stanów
logicznych można
wykorzystać jedną z diod
D1 ... D10.

Rys. 1 Płyta czołowa uniwersalnej makiety